

Sygn. akt II CSK 130/13

POSTANOWIENIE

Dnia 22 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Katarzyna Tyczka- Rote (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku R. G.

przy uczestnictwie Pierwszego O. Funduszu "P. E."

Spółki Akcyjnej z siedzibą w O. oraz "U. D. S."

Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S.

o wpis prawa pierwokupu oraz hipoteki ,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 22 listopada 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w S.

z dnia 17 października 2012 r.

**uchyla zaskarżone postanowienie w części oddalającej
zażalenie oraz orzekającej o kosztach postępowania (punkty
1 i 3) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 5 czerwca 2012 r. Sąd Rejonowy w S. odrzucił wniosek R. G. o wpis prawa pierwokupu oraz hipoteki do księgi wieczystej KW nr 81199/4, uznając, że wystąpiła przesłanka z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 17 października 2012 r. oddalił zażalenie wnioskodawcy na to postanowienie.

Ustalona przez Sądy chronologia wydarzeń była następująca:

- 1) W dniu 5 sierpnia 2011 r. do Sądu wpłynął wniosek U. D. S. sp. z o.o. w S. o dokonanie w księdze wieczystej KW nr 81199/4 wpisu prawa pierwokupu i hipoteki do kwoty 12.452.601,27 USD na rzecz wnioskodawcy R. G., zawarty w § 6 notarialnego oświadczenia o ustanowieniu hipoteki, oświadczenia o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c. oraz o ustanowieniu prawa pierwokupu, sporządzonych w dniu 4 sierpnia 2011 r.
- 2) Trzy dni później (8 sierpnia 2011 r.) U. D. S. sp. z o.o. w S. cofnęła ten wniosek.
- 3) Kolejnego dnia (9 sierpnia 2011 r.) o wpis tych samych praw wystąpił wnioskodawca R. G., jego wniosek stanowi przedmiot rozpoznania w niniejszej sprawie.
- 4) Dzień później – 10 sierpnia 2011 r. - złożony został wniosek „Pierwszego O. Funduszu P. E.” Spółki Akcyjnej w O. i „U. D. S.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. o wpis w dziale II księgi wieczystej prawa wieczystego użytkowania gruntu oraz własności budynków na rzecz „Pierwszego O. Funduszu P. E.” Spółki Akcyjnej w O. w oparciu o notarialną umowę przeniesienia tych praw z dnia 9 sierpnia 2011 r.

Postępowanie wywołane cofniętym wnioskiem U. D. S. (pkt 1 i 2) zostało umorzone najpierw postanowieniem referendarza z dnia 21 września 2011 r., a następnie postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 4 listopada 2011 r., które R. G. zaskarżył zażaleniem, zarzucając nieprawidłową reprezentację U. D.S. przy

składaniu oświadczenia o cofnięciu wniosku przez T. D. Sąd Okręgowy zawiesił postępowanie zażaleniowe w tej sprawie postanowieniem z dnia 26 stycznia 2012 r. na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia dwóch spraw (...219/11 i ...245/11) toczących się przed Sądem Okręgowym, dotyczących stwierdzenia nieważności uchwał o odwołaniu z zarządu U. D. S. H. M. i powołaniu do zarządu T. D.

Na podstawie wniosku z dnia 10 sierpnia 2011 r. (pkt 4) referendarz dokonał wpisu nowego użytkownika wieczystego i właściciela budynków w dniu 24 listopada 2011 r. Na to orzeczenie wpłynęła skarga, którą Sąd Rejonowy odrzucił postanowieniem z dnia 6 czerwca 2012 r. Postanowienie o odrzuceniu skargi zostało zaskarżone zażaleniem. Postępowanie dotyczące wniosku z dnia 10 sierpnia 2011 r. o wpis w dziale II księgi wieczystej Sąd uwzględnił jedynie określając krąg uczestników niniejszego postępowania, wciągając do niego także „Pierwszy O. Fundusz P. E.” Spółka Akcyjna w O., którego prawo może być obciążone wpisem dokonany na podstawie rozpatrywanego wniosku R. G.

W dniu 5 czerwca 2012 r. Sąd Rejonowy w S. odrzucił wniosek wnioskodawcy (pkt 3) wyjaśniając, że jest on tożsamy z wnioskiem złożonym wcześniej przez U. D. S. (pkt 1), w sprawie którego nadal toczy się postępowanie, aktualnie zawieszony na etapie rozpatrywania zażalenia. Wnioskodawca R. G. zażalił się na to postanowienie, wskazując na niejednoznaczny stan prawny, w jakim nastąpiło odrzucenie. Zdaniem skarżącego, gdyby ostatecznie doszło do umorzenia postępowania z wniosku U. D. S., z uwagi na które odrzucony został jego wniosek, to skutkiem umorzenia – ze względu na postanowienie art. 203 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. – wcześniejszy wniosek nie wywołałby żadnych skutków i należałoby go traktować jako niebyły. Tym samym usunięte zostałyby przyczyny uzasadniające odrzucenie wniosku skarżącego. Dlatego postępowanie z jego wniosku należałoby zawiesić, oczekując na ostateczne rozstrzygnięcie o wniosku U. D. S., zaś odrzucenie tego wniosku było błędne.

Sąd Okręgowy, oddalając zażalenie oraz wniosek o zawieszenie postępowania stwierdził, że zarówno strony, jak i przedmiot obydwu wniosków oraz podstawa faktyczna żądań były identyczne, co przesądzało o spełnieniu przesłanki

z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Istnienie podstawy do odrzucenia wniosku powodowało, zdaniem Sądu, że nie było potrzeby zawieszenia postępowania do czasu prawomocnego zakończenia sprawy o wpis, która stanowiła podstawę odrzucenia, ponieważ na etapie badania przesłanek z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. sąd nie ma obowiązku przeprowadzania analizy, jakie ewentualnie orzeczenie może zapaść w sprawie, która jest już w toku i od niego uzależniać decyzji, czy wniosek w kolejnej sprawie między tymi samymi stronami, o to samo roszczenie powinien być odrzucony. Zdaniem Sądu Okręgowego, badanie przesłanek z art. 199 k.p.c. ma charakter formalny, a art. 199 § 1 pkt 2 tego przepisu ma na celu uniemożliwienie, aby w jednej sprawie zapadło więcej niż jedno orzeczenie.

Wnioskodawca R. G. wniósł skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego. Oparł ją na podstawie naruszenia przepisów postępowania wskazując na uchybienie przez Sąd drugiej instancji art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 203 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zw. z art. 397 § 2 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c. oraz naruszenie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 380 k.p.c. jak również naruszenie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. Skarżący zarzucił także naruszenie art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Wniosek kasacyjny zawiera żądanie uchylenia zaskarżonego postanowienia, zniesienia postępowania przed Sądem I i II instancji oraz przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w S. do ponownego rozpoznania oraz o rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem powstały w niniejszej sprawie sprowadza się do zakresu badania przedmiotu sprawy w celu stwierdzenia, czy zachodzą przesłanki do zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Sądy obydwu instancji uznały, że ustalanie tożsamości podmiotowej, przedmiotowej i faktycznej spraw w celu stwierdzenia, czy występuje przypadek zawisłości sporu (*lis pendens*) w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. jest wystarczającym i jedynym kryterium oceny. Zbędne jest natomiast wdawanie się

w merytoryczną kontrolę potencjalnej skuteczności zbiegających się postępowań, jako wykraczające poza formalny charakter oceny przeprowadzanej w ramach tego przepisu. Co do zasady stanowisko to jest prawidłowe. Problem, który wystąpił w rozpatrywanym wypadku nie odnosi się jednak do dopuszczalności oceny skuteczności konkurencyjnych postępowań lecz do konsekwencji cofnięcia wniosku, a ściślej skuteczności postanowienia o umorzeniu postępowania w sprawie wcześniejszej. Skarżący powołuje się na konsekwencje, jakie powoduje cofnięcie wniosku, w szczególności na przewidziane w art. 203 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. pozbawienie takiego wniosku wszelkich skutków, jakie ustawa wiąże z jego wniesieniem. Wniosek cofnięty traktuje się więc jakby nigdy nie został złożony. Cofnięciu wniosku może zostać skutecznie zakwestionowane przez każdego uczestnika postępowania nieprocesowego, jednak tylko wtedy, kiedy nastąpiło po rozpoczęciu posiedzenia albo po złożeniu przez któregokolwiek z uczestników oświadczenia na piśmie (art. 512 § 1 k.p.c.). W innych wypadkach podlega jedynie kontroli sądu w granicach wyznaczonych w art. 203 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. W razie stwierdzenia dopuszczalności cofnięcia wniosku sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Postanowienie takie staje się z mocy art. 360 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. skuteczne z chwilą ogłoszenia, a gdy nie było ogłoszone – z chwilą podpisania sentencji, w takim zakresie i w taki sposób, jaki wynika z jego treści. W rozpatrywanym wypadku oznacza to, że należy przyjąć, iż nastąpiło skuteczne cofnięcie wniosku i postępowanie wywołane nim nie toczy się. Wprawdzie interpretacja art. 360 k.p.c. budzi szereg sporów w nauce, jednak wątpliwości ogniskują się przede wszystkim na rozróżnieniu pomiędzy wykonalnością a skutecznością. Natomiast akceptowany jest pogląd, że pod pojęciem skuteczności rozumieć należy wszelkie inne skutki, jakie wywiera postanowienie, poza możliwością jego wykonania w drodze egzekucji i z zastrzeżeniem nieprawomocności tych skutków, rozumianej jako stan niepewności co do ich stabilności. Stan rzeczy wywołany skutecznością nieprawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania wieczystoksięgowego na skutek cofnięcia wniosku wszczynającego to postępowanie musi być uwzględniony przy dokonywaniu oceny, czy zachodzą podstawy do odrzucenia później złożonego, tożsamego wniosku.

Zgodzić się więc należy ze skarżącym, że doszło do naruszenia art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 203 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2, art. 397 § 2 i art. 385 k.p.c. Przyjęte przez Sąd Okręgowy stanowisko narusza również standardy konstytucyjne i konwencyjne związane z obowiązkiem zapewnienia każdemu możliwości rozpoznania jego sprawy na drodze sądowej, rozumianego jako nie tylko formalna dostępność drogi sądowej, lecz materialna, rzeczywista możliwość poszukiwania i uzyskania skutecznej ochrony sądowej w każdej sprawie. Przeprowadzona przez Sąd Okręgowy interpretacja art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. i jej zastosowanie w niniejszej sprawie praktycznie pozbawiła wnioskodawcę możliwości realizacji i umocnienia skuteczności przysługujących mu praw.

Skarżący nie ma natomiast racji, że w rozpatrywanej sprawie zachodziły przesłanki do zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. Powołany przepis umożliwia zawieszenie postępowania wówczas, kiedy rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego. Chodzi przy tym o postępowanie, w którym zapaść ma orzeczenie merytoryczne o charakterze prejudycjalnym. W niniejszej sprawie rozpatrzenie tożsamego treściowo wniosku nie ma charakteru prejudycjalnego w rozumieniu art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., ponieważ nie rozstrzyga o elemencie podstawy faktycznej kolejnego wniosku, lecz o samym tym wniosku. Mając na uwadze podstawowe założenie szybkości dokonywania wpisów w księgach wieczystych, wynikające z całej konstrukcji postępowania wieczystoksięgowego przewidzianego w art. 626¹⁻¹³ k.p.c., oraz obowiązek przeprowadzenia wykładni zapewniającej możliwość skutecznej realizacji prawa do sądu, za właściwe należy uznać rozwiązanie, aby w wypadku, gdy identyczny wniosek wcześniejszy został cofnięty, a czynność tę zaakceptował sąd w drodze wydania postanowienia o umorzeniu postępowania, które jednak nie jest jeszcze prawomocne, rozpoznać późniejszy wniosek o dokonanie tego samego wpisu. W wypadku prawomocnego uwzględnienia tego wniosku orzekanie o wniosku wcześniejszym nie będzie już dopuszczalne, nie zachodzi więc zagrożenie podwójnego orzekania przez sąd o tym samym.

Z przytoczonych względów zaskarżone postanowienie należało uchylić na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w części nieobjętej postanowieniem Sądu

Okręgowego z dnia 10 stycznia 2013 r. o częściowym odrzuceniu skargi kasacyjnej, a sprawę przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w S.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z postanowień art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1 i art. 108 § 2 k.p.c.